

De bloembollenvelden van Claude Monet (1840-1926)

Het is lente! En zoals ieder jaar krijgt het voorjaar in onze omgeving een bijzonder accent door de uitbundige bloemenpracht van de bollenvelden. De kuststreek tussen Leiden en Haarlem, voor een deel 'de achtertuin van Oegstgeest', verandert dan in onafzienbare, felgekleurde stroken land waar we van kunnen genieten en waar de toeristen telkens weer in groten getale opaf komen, zowel uit ons eigen land als van daar buiten. Ook vroeger al. Voor buitenlandse reizigers gold al vanaf het midden van de negentiende eeuw een bezoek aan de bloembollenvelden als een absolute 'must' en één van de velen die daar gehoor aan gaf was de Franse schilder Claude Monet. Zij inspireerden hem in 1886 gedurende een bezoek van negen dagen tot een serie van vijf bollenveldgezichten waarvan er in ieder geval één gesitueerd is binnen de toenmalige gemeentegrenzen van Oegstgeest (afb. 1); nu precies 125 jaar geleden.

Door Joke Nieuwenhuis en Willy Tordoir

De uitspraak 'Als de wereld vergaat ga ik naar Nederland want daar gebeurt alles vijftig jaar later' wordt gewoonlijk Heinrich Heine (1797-1856) in de mond gelegd. Deze vilein bedoelde opmerking

kreeg een onverwacht positieve betekenis, omdat nou juist die achterstand één van de redenen was voor buitenlanders – met name Franse reizigers – om hier vanaf 1840 met eigen ogen te komen aanschouwen dat er nog een gebied

Afb. 1 Claude Monet, *Bloembollenvelden en molens bij Rijnsburg*, olieverf op doek, 65x 81 cm.

Afb. 2 Vincent van Gogh, *Bollenvelden in Holland*. Washington, National Gallery, Paul Mellon Collection.

Afb. 3 Claude Monet, *Impressie - zonsopgang*, 1872. doek, 49,5 x 64,8 cm. Musee Marmottan, Paris.

bestond waar de tijd leek te hebben stilgestaan. Een nat, vlakland, half onder de zeespiegel met polders, kanalen, dijken en molens en de trekschuit nog steeds als traditioneel vervoermiddel. Met deze bezoekerstoeloop groeide ook de reisliteratuur en wat nu daarin opvalt is dat bijna iedere gids drie aanraders bevatte: de molenlandschappen van Dordrecht en Rotterdam, de bollenvelden langs de kust en de dorpen Broek in Waterland en Zaandam met hun kleurrijke veelal houten huizen. Deze volgorde kwam overeen met de reisroute die onder anderen vele Franse kunstenaars van verschillende generaties tussen 1840 en 1890 gevolgd hebben om naar Nederland te komen. Tot het gereedkomen van de Moerdijkbrug in 1872 hield de treinreis uit Parijs op in Antwerpen of Willemstad aan het Hollands Diep en moest men van daar de boot nemen via Dordrecht naar Rotterdam. Een prachtige gelegenheid om het landschap in alle rust op je te laten inwerken. Van Rotterdam per binnenschip, diligence of trein noordwaarts en via Haarlem naar Amsterdam, waar Zaandam in het verschiep lag. Vaak bezochten de kunstenaars eerst de musea om hun kennis van de meesters uit de Gouden Eeuw te verdiepen en daarna die verbeeldingen van het landschap in de werkelijkheid op te sporen teneinde zich met hen te meten. Maar Monet deed het anders.

Het eerste bezoek

'Eindelijk zijn we aan het einde van onze reis gekomen, na een tamelijk slechte overtocht. We hebben bijna heel Holland doorkruist en werkelijk, wat ik ervan gezien heb, leek me veel mooier dan men zegt. Zaandam is wel bijzonder opmerkelijk en er is genoeg te schilderen voor een heel leven.' Dit schreef Monet op 2 juni 1871 aan zijn vriend Pissarro vanuit hotel 'De Beurs' in Zaandam, waar hij zojuist met vrouw en kind was aangekomen. Hij was Het Kanaal overgestoken vanuit Londen – waarheen hij in 1870 was uitgeweken door het uitbreken van de Frans-Duitse oorlog – naar Rotterdam en meteen doorgereisd naar het noorden. In tegenstelling tot collega's als Daubigny en Jongkind leek Monet niet

getroffen door de omgeving van Dordrecht en Rotterdam. Bovendien bezocht hij pas veel later het Frans Hals museum. Er moest eerst vooral geschilderd worden, hetgeen blijkt uit een tweede brief aan Pissarro: *'Huizen in alle kleuren, molens bij honderden en verrukkelijke boten, niet onvriendelijke Hollanders die bijna allemaal Frans spreken. Bovendien is het heel mooi weer, ik heb dan ook al aardig wat doeken opgezet'*. Uiteindelijk zou hij vierentwintig schilderijen voltooiën voordat hij begin oktober 1872 naar Amsterdam vertrok. Hoe lang hij daar gebleven is weten we niet en waarschijnlijk is hij er in 1874 nog een keer teruggeweest, gezien de verschillen in aanpak die in zijn twaalf overgeleverde Amsterdamse stadsgezichten aan te wijzen zijn. Vaststaat echter dat Monet op 19 november weer terug was in Parijs. In dit jaargetijde was van bloeiende bollenvelden natuurlijk geen sprake geweest, maar tijdens zijn laatste bezoek zou dat ruimschoots goedgemaakt worden.

Voorjaar 1886

Dit keer kwam hij alleen. Zijn vrouw Camille was in 1879, een jaar na de geboorte van hun tweede zoon, gestorven en sinds 1883 woonde hij in Giverny met Alice Hochedé en haar zes kinderen. Monet reisde in die tijd veel alleen op zoek naar geschikte onderwerpen.

Op 27 april kwam hij in Den Haag aan op uitnodiging van een aan het Franse gezantschap verbonden diplomaat – bekend met zijn werk – om de bollenvelden te komen schilderen. Een bijzondere uitnodiging, want het was weliswaar een populair uitstapje, maar geen onderwerp in de schilderkunst. Vrijwel geen kunstenaar in Nederland noch daarbuiten waagde zich eraan.

Vincent van Gogh was een uitzondering, maar in zijn brieven maakte hij nergens melding van dit ene schilderij (afb. 2) dat men doorgaans in 1883 in zijn Haagse periode dateert. Dit werk lijkt overigens eerder een studie in perspectief met de keurig in vakken verdeelde velden; een groot verschil met de aanpak van Monet. Tot de weinigen die het onderwerp later opnamen behoren Koster, Hart

Nibbrig en Toorop. Men wist waarschijnlijk in deze tijd van fijne tonaliteit van de Barbizonschilders en de vertrouwde stemmige grijs- en bruintinten van de Haagse School niet goed raad met de felle en wilde kleurencombinaties. Monet schreef niet voor niets aan zijn vriend en eerste biograaf Théodore Duret over *'enorme velden vol bloemen, wonderlijk mooi overigens, maar wel om de arme schilder gekte maken. Het is met ons povere palet niet te doen.'* Toch nam hij de uitdaging aan en met wat voor resultaat!

In Monets schilderkunst heeft de weergave van het licht op de dingen altijd centraal gestaan. Hij schilderde naar eigen zeggen geen objecten, maar het omgeven zijn van de dingen door de atmosfeer en het licht. Tot dan gebruikte men schaduwpartijen om de lichte gedeelten nadruk te geven. Monet vermeed dat, want men had ontdekt dat de illusie van licht ook opgeroepen kon worden met alleen lichte tinten en het op een juiste manier tegen elkaar plaatsen van kleuren.

In 1872 maakte hij *Impressie – zonsopgang* (afb. 3), het werk dat de groep rond Monet de naam Impressionisten zou geven en dat hét voorbeeld is van opbouw in kleur; er is nauwelijks omlijning en het is niets meer dan de neerslag van een vluchtig moment, want na enkele minuten is het bootje doorgevaren en zal door de klimmende zon het licht weer anders zijn. Het vastleggen van de werkelijkheid van het ogenblik, zo objectief mogelijk; daar werd naar gestreefd. Dat hield voor Monet in dat het definitieve schilderij volledig buiten tot stand moest komen en dus niet pas later in het atelier voltooid. Regen kon hij daarbij niet gebruiken, maar die lentedagen in Nederland had hij geluk: het was zes dagen achtereenvolgend warm en zonnig. Ten opzichte van *Impressie* is de penseeltoets in de bloembollenserie weer wat concreter en is iets van het losse en snelle prijsgegeven. Er is meer perspectief en contour, zij het dat dit het minst opgaat voor afb. 4. De boerderij op dit schilderij is dezelfde als op afb. 5, vermoedelijk gelegen aan de zuidkant van Sassenheim, maar al vóór 1900 afge-

Afb. 4 Claude Monet, *Bloembollenvelden bij Sassenheim*, olieverf op doek, 60 x 73 cm.

broken. Minder precies en zonder de diagonalen die illusie van diepte oproepen maakt afb. 4 een vlakker indrukken ligt dus wat aanpak betreft het dichtst bij *Impressie*. Op het 'Oegstgeester' schilderij (afb. 1) kijken we in westelijke richting, want de duinen zijn in de verte duidelijk te zien. Monet koos zijn gezichtspunt iets naast de Almondeweg bij het Oegstgeesterkanaal. Achter de molen 'De Hoop doet leven' staat een tweede molen 'De Vlinder', die in de jaren dertig van de vorige eeuw werd afgebroken. Het hoort bij afb. 6 waarin 'De Vlinder' centraal staat in de compositie met ernaast het molenaarshuis. Monets zoektocht naar een landschapsschilderkunst met een centrale rol voor de intense, primaire kracht van de onvermengde kleur is in dit werk meer dan geslaagd. Het publiek was er echter niet aan toe; het oog moest blijkbaar nog wennen aan dat felle geel, heldere groen en purperrood, want Monet heeft toen niet één doek kunnen verkopen. De molen op het vijfde schilderij (afb. 7) is ons onbekend. Waarschijnlijk moet de locatie in de buurt van de andere twee gezocht worden, want ook hier zien we de duinen. Het is, wellicht door gebrek aan tijd, onvoltooid gebleven. Monet heeft het zijn hele leven zelf gehouden zoals blijkt uit de vele foto's die van zijn atelier zijn gemaakt. Van de vijf bevindt alleen 'ons' bloembollengezicht zich in Nederland, in het Van Gogh Museum in Amsterdam.

Bronnen

- Louis van Tilborgh, *Monet in Holland*, tent.cat.1986, Zwolle.
- Hans Kraan, *Dromen van Holland, buitenlandse kunstenaars schilderen Holland 1800-1914*, Zwolle, 2002.
- Honour en Fleming, *Algemene Kunstgeschiedenis*, Amsterdam, 2000.
- Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD) Den Haag.

Afb. 5 Claude Monet, *Bloembollenvelden bij Sassenheim*, olieverf op doek, 60 x 73 cm.

Afb. 6 Claude Monet, *Bloembollenvelden en molen bij Rijnsburg*, olieverf op doek, 65 x 81 cm.

Afb. 7 Claude Monet, *Bloembollenvelden en molen bij Rijnsburg*, olieverf op doek, 54 x 81 cm

